

AYBİR

İSLAM ÜLKELERİ AKADEMİSYENLER VE YAZARLAR BİRLİĞİ
ACADEMICS AND AUTHORS ASSOCIATION OF ISLAMIC COUNTRIES
اتحاد الأكاديميين والكتاب للعالم الإسلامي

RAPOR 3

HAZİRAN 2025

SURİYE'DE YÜKSEKÖĞRETİM: TESPİTLER VE ÖNERİLER

Prof. Dr. Ramazan Yıldırım
Doç. Dr. Ebubekir Ceylan
Dr. Mehmet Rakipoğlu

SURİYE'DE YÜKSEKÖĞRETİM: TESPİTLER VE ÖNERİLER

**Prof. Dr. Ramazan Yıldırım
Doç. Dr. Ebubekir Ceylan
Dr. Mehmet Rakipoğlu**

COPYRIGHT © 2025

Bu yayının tüm hakları İslam Ülkeleri Akademisyen ve Yazarlar Birliği'ne (AYBİR) aittir. AYBİR'in izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

GİRİŞ	4
SURİYE’DE YÜKSEKÖĞRETİM VE YENİDEN İNŞA SÜRECİ	7
SURİYE’DEKİ MEVCUT ÜNİVERSİTELER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME	9
SURİYE’DE YÜKSEKÖĞRETİMİN GELECEĞİ İÇİN KURUMSAL İŞ BİRLİĞİ ÖNERİLERİ	13
KURUMSAL ORTAKLIK VE ENTEGRE AKADEMİK MODELLER	13
ÜNİVERSİTE/DİPLOMA DENKLİĞİ VE AKREDİTASYON KARDEŞ ÜNİVERSİTE PROTOKOLLERİ VE FAKÜLTE İŞ BİRLİKLERİ ORTAK ÜNİVERSİTE VE HİBRİT EĞİTİM MODELLERİ ORTAK PROJELER GELİŞTİRİLMESİ	
AKADEMİK HAREKETLİLİK PROGRAMLARI	17
TERSİNE AKADEMİK GÖÇ VE YENİDEN YERLEŞİM PROGRAMLARI AKADEMİK DEĞİŞİM PROGRAMININ CANLANDIRILMASI	
DİL ÖĞRETİMİ, KÜLTÜREL DİPLOMASİ VE ORTAK SERTİFİKA PROGRAMLARI	18
ARAPÇA-TÜRKÇE DİL ÖĞRENİM MERKEZLERİ TÜRKOLOJİ BÖLÜMLERİ VE KÜLTÜREL ALANLAR ORTAK SERTİFİKA PROGRAMLARI VE YAZ OKULLARI	
ORTAK TARİH VE KÜLTÜREL MİRAS ÜZERİNE AKADEMİK İŞ BİRLİKLERİ	20
OSMANLI ARAŞTIRMALARI MERKEZLERİ ENVANTER ÇALIŞMALARI: SELÇUKLU VE OSMANLI MİRASI	
SONUÇ	22

Tunus'ta 2010 yılının son aylarında başlayan halk ayaklanması, Ortadoğu'nun birçok ülkesine sıçramış ve yeni bir bölgesel değişim süreci başlamıştır. Ayaklanmaların Mısır, Libya, Suriye gibi ülkelerde birbirini takip etmesi sonrası uzun yıllardır iktidarda olan rejimlerde bazı değişimler meydana getirmiştir. 1970'teki darbeden beri iktidarı elinde tutan Baas rejimi de bu süreçten etkilenmiş tamamen sivil olarak başlayan protestolar kanla bastırılmış ve ülkede 13 yıl süren bir iç savaş başlamıştır. 8 Aralık 2024 tarihinde Suriye'deki silahlı muhaliflerin başlattığı "Saldırganlığın Caydırılması" operasyonu Halep'i rejimden özgürleştirmeyi hedeflemiştir. Bu operasyon, rejimin hamisi İran ve Rusya'nın stratejik kayıplar yaşaması, silahlı grupların entegrasyonu ve kapsamlı bir askerî planla başarıya ulaşmış ve 14 yıllık devrim Şam'ın rejimden özgürleşmesi ile taçlanmıştır.

Suriye'de son aylarda yaşanan siyasi dönüşüm yalnızca idari yapıyı değil, aynı zamanda eğitim ve entelektüel alanı da doğrudan etkilemiş; fiili olarak yeni bir akademik ortamın inşasına zemin hazırlamıştır. Devrim süreciyle birlikte başta Azez, Afrin ve İdlip gibi bölgelerde kurulan üniversiteler, bu dönüşümün sembol kurumları haline gelmiştir. Söz konusu üniversitelerde eğitim alan öğrenciler ve ders veren akademisyenler yalnızca bilgi üreticisi değil, aynı zamanda toplumsal değişimin taşıyıcısı devrimci aktörler olarak da konumlanmaktadır. Ayrıca söz konusu süreç Suriye'de on yılı aşkın süredir süregelen otoriter yönetimin kırılma noktasını teşkil etmiş ve Beşar Esed rejiminin çözülmesiyle sonuçlanan yeni bir dönemin kapısını aralamıştır.

Bu tarihsel kırılma, sadece siyasal yapının değil, aynı zamanda ülkenin toplumsal, kurumsal ve kültürel dokusunun da yeniden inşasını gündeme getirmiştir. Bu yeniden inşa sürecinin en kritik alanlarından biri ise yükseköğretimdir.

Bu çerçevede, İslam Ülkeleri Akademisyen ve Yazarlar Birliği (AYBİR) olarak, 10–16 Mayıs 2025 tarihleri arasında, Suriye'nin kuzey ve orta bölgelerinde bulunan çeşitli yükseköğretim kurumlarına yönelik bir saha ziyareti gerçekleştirilmiştir. Bu saha çalışmasının gerçekleştirildiği coğrafi bölgeler —özellikle Halep'in kuzeyinde yer alan Azez ve Afrin gibi merkezler— hem devrim sürecinde hem de sonrasında Türkiye'nin aktif destek sağladığı alanlar arasında yer almaktadır. Türkiye, bu bölgelerdeki tecrübesini yalnızca insani yardımlar veya güvenlik ekseninde değil, aynı zamanda eğitim ve kurumsal inşa süreçlerinde de paylaşmayı amaçlamaktadır. Bu ziyaretin temel amacı, rejim sonrası yeniden yapılanma sürecinde üniversitelerin mevcut durumunu yerinde gözlemlemek, akademik kapasiteyi değerlendirmek ve Türkiye başta olmak üzere bölgesel ve küresel düzeydeki yükseköğretim kurumlarıyla geliştirilebilecek muhtemel iş birliği alanlarını tespit etmektir. Heyet, ziyaret kapsamında Halep, Azez, İdlip ve Şam gibi stratejik şehirlerde bulunan Özgür Halep Üniversitesi, Halep Üniversitesi, İdlip Üniversitesi ve Şam Üniversitesi gibi önemli kurumların rektörleriyle, akademik kadrolarıyla ve yerel yöneticilerle doğrudan temas kurmuştur. Ayrıca Suriye Yükseköğretim Bakanı ve ilgili bürokratlarla da üst düzey görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Bu saha ziyareti, devrim sonrası oluşan yeni üniversite yapılarının, rejim döneminden kalan ancak değişen sosyo-politik bağlamda yeniden konumlanmaya çalışan kurumlarla nasıl bir ilişki içinde olduğunu, mevcut kapasite ve altyapı sorunlarını, kurumsal tanınırlık meselelerini, akademik özgürlük arayışlarını ve yerel-mezun ilişkileri gibi dinamikleri analiz etmek açısından önemli bir zemin sunmuştur. Aynı zamanda ziyaret edilen üniversitelerin önemli bir kısmı, doğrudan devrim sonrasında kurulmuş ve rejimin baskıcı uygulamaları sonucu eğitim süreçleri kesintiye uğrayan binlerce öğrencinin alternatif eğitim alanlarına erişmesini mümkün kılmıştır. Bu yönüyle söz konusu üniversiteler, yalnızca akademik kurumlar değil; aynı zamanda devrimci kimliğin ve toplumsal dönüşümün taşıyıcısı aktörler olarak da değerlendirilmektedir.



AYBİR heyetinin Suriye Yükseköğretim Bakanı Mervan El-Halebi ile görüşmesi

Bu rapor, Suriye'deki yükseköğretim kurumlarıyla ilgili bir durum tespiti yapmayı, devrim sonrasında ortaya çıkan kurumsal dönüşümü anlamayı ve bu alandaki yapısal sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirmeyi amaçlamaktadır. Raporun ilk bölümünde, Suriye'de devrim öncesi yükseköğretimin tarihsel gelişimi ile savaş sürecinde yaşanan akademik dağılma ele alınmakta; ikinci bölümde ise devrim sonrası dönemde oluşan yeni yükseköğretim kurumlarının mevcut durumu, altyapı kapasiteleri ve bölgesel dağılımları analiz edilmektedir. Üçüncü bölümde, saha ziyaretleri kapsamında gerçekleştirilen temaslar ve görüşmelerin bulguları üzerinden üniversitelerin güncel yapısı detaylandırılmakta; son bölümde ise Türkiye-Suriye yükseköğretim iş birliği bağlamında geliştirilebilecek stratejik önerilere yer verilmektedir. Rapor, genel olarak hem mevcut durumu tespit etmeyi hem de geleceğe yönelik kurumsal planlama ve akademik entegrasyon süreçlerine katkı sunmayı hedeflemektedir.

SURİYE'DE YÜKSEK ÖĞRETİM VE YENİDEN İNŞA SÜRECİ

Suriye'de yükseköğretim kurumsallaşması 20. yüzyılın başlarına kadar uzanmakta olup, bu süreçte Şam Üniversitesi (1902) gibi köklü kurumlar önemli rol oynamıştır. Suriye'deki köklü eğitim kurumları, bu bölgedeki Osmanlı eğitim kurumlarının bir devamıdır. Birçok alanda olduğu gibi, eğitim alanında da modern Suriye devletinin kurulmasında Osmanlı kurumlarının sürekliliği kendini göstermektedir. Fransız manda döneminde şekillenen eğitim sistemi, bağımsızlık sonrası Arap milliyetçiliği ve Baas ideolojisi doğrultusunda yeniden yapılandırılmıştır. 1970'lerden itibaren Hafız Esed döneminde merkeziyetçi ve otoriter bir üniversite sistemi inşa edilmiş, üniversiteler rejim ideolojisinin yeniden üretim alanlarına dönüşmüştür. Öğrenci seçiminden ders içeriklerine, akademik kadro atamalarından yayın politikalarına kadar pek çok alanda rejimin sıkı denetimi altında faaliyet gösteren bu kurumlar, bilgi üretiminden çok rejimin tahakkümü altında kalmış ve siyasi sadakat ekseninde varlığını devam ettirmiştir. 2011 yılına gelindiğinde Suriye'de yaklaşık 8 devlet üniversitesi ve sınırlı sayıda özel yükseköğretim kurumu bulunmaktaydı. Ancak bu yapılar hem akademik özerklikten yoksun hem de küresel akademik ağlara sınırlı entegre olmuş kurumlardı.

Devrim süreciyle birlikte Ortadoğu'nun en köklü eğitim birimlerine sahip olan Suriye'de radikal değişiklikler yaşanmış, akademik kadronun ciddi ölçüde süreçten olumsuz etkilendiği görülmüştür. Nitekim 2011 yılında başlayan halk ayaklanması ve ardından gelen iç savaş, yükseköğretim kurumlarını doğrudan etkileyen büyük bir yıkıma yol açmıştır.

Birçok üniversite bombardımanlar nedeniyle hasar görmüş, yüzlerce akademisyen rejimin baskısından kaçmak zorunda kalmış, öğrenciler tutuklamalar, göç ve güvenlik endişeleri nedeniyle eğitimlerini yarıda bırakmak zorunda kalmıştır. Özellikle rejim karşıtı protestolara katılan akademik personel ve öğrenciler, sistematik biçimde hedef alınmış, bazıları hapse atılmış bazıları da üniversitelerini terk edip yurtdışına çıkmak zorunda kalmıştır. Bu süreçte hem fiziksel hem kurumsal düzeyde büyük bir dağılma yaşanmış; bilgi üretimi, akademik süreklilik ve eğitimin kurumsal çerçevesi ciddi zarar görmüştür. Bir kısmı Türkiye, Ürdün ve Lübnan gibi ülkelere sığınan akademisyenler, burada ya bağımsız çabalarla eğitim faaliyetlerine devam etmiş ya da bulundukları ülkelerdeki üniversitelerde akademik faaliyetlerini sürdürmüştür.

8 Aralık 2024 günü başlayan askeri operasyonla rejimin devrilmesi Suriye’de yükseköğretim açısından da yeni dönemi başlatmıştır. Rejim sonrası oluşan özgürlük ikliminde üniversitelerin ivedilikle yeniden yapılandırılması ana gündem maddesi haline gelmiştir. Bu anlamda 2024 sonu itibarıyla rejimin büyük ölçüde çözülmesiyle birlikte Suriye’de yeni bir kurumsal düzen arayışı başlamıştır. Bu yeni dönemde yükseköğretim, sadece teknik bilgi üretiminden ibaret değil, aynı zamanda toplumsal barışın, demokratik kültürün ve kurumsal kapasitenin inşasında belirleyici bir alan olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, rejim kontrolünden kurtulmuş bölgelerdeki üniversiteler, yeniden yapılanma sürecinin hem nesnesi hem de öznesi haline gelmiştir.

Bu dönüşümde AYBİR heyetinin 10–16 Mayıs 2025 tarihlerinde gerçekleştirdiği saha ziyareti önemli bir veri kaynağı sunmaktadır. Ziyaret kapsamında Halep, Azez, İdlip ve Şam gibi bölgelerde faaliyet gösteren yükseköğretim kurumlarının mevcut durumu, kurumsal talepleri ve gelişim alanları detaylı biçimde gözlemlenmiştir. Bu üniversiteler, savaş koşullarına rağmen akademik faaliyetlerini sürdürmeye çalışan ve aynı zamanda yeni dönemin toplumsal ihtiyaçlarına yanıt üretmeyi hedefleyen kurumlar olarak dikkat çekmektedir.

SURİYE'DEKİ MEVCUT ÜNİVERSİTELER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Saha ziyaretinde elde edilen verilere göre, Suriye'de halihazırda 11 devlet ve 39 özel üniversite faaliyet göstermektedir. Örneğin İdlip Üniversitesi, 23.000 öğrencisi, 17 fakültesi ve 8 enstitüsüyle ülkenin kuzeyindeki en büyük yükseköğretim kurumlarından biridir. Halep Üniversitesi ise 88.000 kayıtlı öğrencisiyle Suriye'nin Şam Üniversitesi'nden sonra gelen en büyük devlet üniversitesidir. Özgür Halep Üniversitesi, devrim sonrasında 2015 yılında Azez'de kurulmuş ve hâlen 15 bin civarında öğrenciye eğitim vermektedir. Bu üniversitelerde tıp, mühendislik, diş hekimliği, siyaset bilimi, sosyal bilimler gibi birçok alanda lisans ve lisansüstü eğitim programları yürütülmektedir. 100-200 USD gibi öğrencilerden alınan yıllık harçlarla ayakta durmaya çalışan bu üniversitelerde Türk öğrenciler de bulunmaktadır.

Bununla birlikte birçok üniversite ciddi mekânsal, teknik ve mali yetersizliklerle karşı karşıyadır. Yurt, laboratuvar, teknik ekipman ve dijital kütüphane gibi altyapı ihtiyaçları, eğitimin kalitesini doğrudan etkileyen unsurlar arasında yer almaktadır. Öte yandan üniversitelerin büyük bir kısmı, rejim öncesi dönemde devlet üniversitelerinde görev almış nitelikli akademisyenler tarafından yönetilmekte olup, bu durum bilgi sürekliliği açısından kritik bir avantaj sunmaktadır.

Suriye'de eğitim sistemi halen üç farklı idari ve siyasi yapıya göre şekillenmektedir. 8 Aralık 2024 öncesinde rejim kontrolünde olan bölgelerde merkezîyetçi bir yapı devam etmekte; müfredat ideolojik öğeler içermekte ve her ne kadar devrim başarı ile sonuçlanmış olsa da üniversitelerdeki eski idari ve akademik kadroların yeni sürecin temsil ettiği irade ve özgürlük anlayışına ayak uydurmakta zorluk çekmeleri büyük sorun teşkil etmektedir.

İdlip bölgesinde ise Kurtuluş Hükümeti çatısı altında kurulan İdlip Üniversitesi gibi kurumlar, daha özerk/adem-i merkeziyetçi ve katılımcı bir eğitim anlayışı benimsemektedir. Suriye Milli Ordusu'nun kontrolündeki bölgelerde ise daha hibrit yapılar göze çarpmaktadır. Örneğin Özgür Halep Üniversitesi gibi kurumlar, hem devrim sonrası ortaya çıkan ihtiyaçlara yanıt vermekte hem de eski sistemin bazı yapısal miraslarını taşımaktadır.

Bu parçalı yapı, müfredatların standartlaşmaması, akademik kadroların mobilitesinin sınırlanması ve öğrencilerin yatay geçiş/denklik sorunları gibi entegrasyon problemlerini beraberinde getirmektedir. Ancak ziyaret edilen üniversitelerdeki yöneticiler, Türkiye ve diğer ülkelerle geliştirilecek ortak projeler, öğrenci ve akademisyen değişim programları, ortak yaz okulları ve dil eğitimi gibi alanlarda entegrasyonu artıracak adımlara açık olduklarını ifade etmiştir. Bu anlamda ortak bir akademik çerçevenin ve geçiş sisteminin kurulması, yükseköğretimde birlik ve bütünlük sağlayabilir. Ayrıca yurtdışında yaşayan Suriyeli öğrencilerin ülkeye geri dönmesi ve ülke içinde görece daha güvenli bölgelere göç etmiş öğrencilerin yeniden kendi bölgelerine dönmesi, üniversitelere yönelik kapasite planlamasında dikkate alınması gereken yeni bir dinamik oluşturmaktadır. Bu dönüşlerin sağlıklı bir şekilde yönetilmesi, öğrencilerin eğitimlerine kaldıkları yerden devam edebilmeleri için yapısal düzenlemeleri gerekli kılmaktadır. Bu çerçevede, iç savaş sebebiyle eğitimini yarıda bırakmak zorunda kalan üniversite öğrencileri için kapsamlı bir “genel af” programı başlatılması hem toplumsal barışa katkı sunacak hem de akademik entegrasyonu hızlandırabilir.

Suriye'deki güvenlik ve asayiş sorununun yükseköğretime yansımaları bölgeden bölgeye farklılık arz etmektedir. Başkent Şam'da ve Kuzey Suriye'de yükseköğretimi etkileyecek herhangi bir güvenlik sorunu görünmemektedir. Ülkenin kuzeyinin Türkiye sınırına olan coğrafi yakınlığı şüphesiz güvenlik bakımından bir avantaj sağlamaktadır. İdlip her ne kadar iç savaşı en yıkıcı biçimiyle deneyimlemiş ve milyonlarca yerinden edilmiş Suriyeliye ev sahipliği yapmış olsa da özellikle 2020 sonrasında bölgede asayişin büyük ölçüde sağlandığı ve görece bir güvenlik ortamının tesis edildiği söylenebilir. Bu bağlamda, İdlip'de güvenlik açısından öne çıkan en önemli tehdit unsurlarından biri, 2020 sonrasında dönemsel olarak gerçekleşen hava saldırılarıdır.

Bununla birlikte, bu durum 8 Aralık Devrimi öncesinde İdlib’de genel olarak asayişin sağlandığı gerçeğini ortadan kaldırmamaktadır. Benzer şekilde, Hama özelinde yükseköğretimi engelleyecek nitelikte ciddi bir güvenlik zafiyetinden söz etmek güçtür. Şehir merkezi, Suriye iç savaşı süresince doğrudan çatışmalara sahne olmamış ve görece istikrarlı bir yapı sergilemiştir.

Halep ilinde genel hatlarıyla bir asayiş sorunundan söz etmek zordur. Suriye’deki devrim sürecinin ardından Halep’in istikrarsızlaşmasında önemli bir rol oynayan ve PKK’nın etkili olduğu Eşrefiye ve Şeyh Maksud mahallelerinin, merkezi hükümetle yapılan anlaşmalar neticesinde aşamalı olarak boşaltıldığı görülmektedir. Bu gelişmenin, bölgedeki istikrarsızlığı önemli ölçüde azalttığı ifade edilebilir. Dolayısıyla, Halep’te asayiş açısından bu iki mahalle dışında kayda değer bir sorundan söz etmek mümkün değildir.

Bu çerçevede, yükseköğretim faaliyetleri açısından güvenlik riski oluşturabilecek başlıca bölgeler; sahil kesimi, Humus ve Deyr ez-Zor çevresidir. Sahil ve Humus bölgelerinin güvenlik açısından riskli görülmesinin temel nedeni, rejim unsurlarının kalıntılarına ev sahipliği yapmalarıdır. Öte yandan, Deyr ez-Zor ve Humus’un doğu çöl kesimleri ise DEAŞ (İŞİD) ve PKK tehdidi nedeniyle güvenlik açısından kırılgan bir yapıya sahiptir. Bu bölgelerde merkezi hükümetin tam anlamıyla hâkimiyet kuramadığını ifade etmek mümkündür. Güvenlik sorunun her geçen gün aşılmasıyla bu durumun yükseköğretime katılımı olumlu etkileyeceği açıktır. Asayişin tam olarak sağlanmasıyla birlikte gerek Suriye içerisinde gerekse Türkiye gibi komşu ülkelerde bulunan Suriyelilerin yurtlarına dönmeleriyle birlikte üniversitelerin öğrenci sayısının ciddi şekilde artacağı düşünülmektedir.

Suriye’de faaliyet gösteren özel üniversitelerin büyük bir bölümü, savaşın oluşturduğu boşlukta ortaya çıkmış ve sınırlı kaynaklarla eğitim hizmeti sunmaya çalışmaktadır. Bu üniversiteler arasında kurumsal kapasite, müfredat kalitesi ve akademik kadro profili bakımından büyük farklar bulunmaktadır. Aynı zamanda birçok özel üniversite, ticari kaygıdan uzak biçimde faaliyet gösterse de resmi tanınırlık, yasal statü ve denetim mekanizmaları konusunda belirsizlik yaşamaktadır.

Suriye’deki bu özel kurumların kısa süre içerisinde yükseköğretim sistemine entegre edilmesi, devrim sürecinde üniversitelerinden ayrılmak zorunda kalan akademisyenlere tekrar dönüş işlemlerinin hızlandırılarak teşvik edilmesi hem denklik süreçleri hem de yükseköğretim planlaması açısından zorunluluk arz etmektedir.

Suriye’deki üniversite yurtları fiziki şartlar açısından oldukça bakımsız durumdadır. Öğrenci yurtları daha ziyade köklü/kurumsallaşmış devlet üniversitelerinin yakınlarında bulunmakla birlikte, Humus gibi bazı şehirlerde öğrenci yurdu bulunmamaktadır. Üniversite öğrenci yurtları çok sınırlı sayıda öğrenciye akademik ve hijyenik şartlardan uzak bir şekilde hizmet vermektedir. Ülkenin en büyük üniversitesi olan Şam Üniversitesi öğrencilerin yaklaşık %15’ine barınma imkânı sağlayabilmektedir. Öğrencilerin barınma ihtiyacı şüphesiz 8 Aralık devrimi sonrasında ülkeye geri dönüşlerle birlikte daha kronik hale gelecektir. Barınmaya olan bu ihtiyaç yurtlardaki 3-5 kişilik odalarda 12-13 öğrencinin yerleştirilmesine ve ders çalışma salonlarının dahi yatakhaneye dönüştürülmesine neden olmuştur. Ülkenin içinde bulunduğu iç savaş yıllarında iyice bakımsız kalan yurtlarda merkezi ısıtma sistemleri çok eski olup, sıkça elektrik ve su kesintileri yaşanmaktadır. Tuvalet ve banyo gibi ortak alanlar hijyenik olmaktan uzak olup, yurt ücretlerinin artışına paralel bir hizmet iyileştirilmesi son yıllarda yaşanmamıştır.



AYBİR heyetinin Şam Üniversitesi rektörü Prof. Dr. Muhammed Usame Al-Jabban ve akademisyenlerle görüşmesi

SURİYE'DE YÜKSEKÖĞRETİMİN GELECEĞİ İÇİN KURUMSAL İŞ BİRLİĞİ ÖNERİLERİ

Suriye’de 2011’de başlayan halk hareketleri 8 Aralık 2024’te rejimin düşmesi ile sonuçlanmış ve birçok açıdan Suriye’de yeni ve çok boyutlu bir dönüşüm başlamıştır. Bu süreç yükseköğretim kurumları için yeni fırsat alanları kadar ciddi yeniden yapılanma ihtiyaçlarını da beraberinde getirmiştir. Özellikle rejimden arındırılmış bölgelerde faaliyet gösteren üniversiteler, devrim sonrası dönemin hem kurucu aktörleri hem de bilgi üretimi ve toplumsal norm inşası açısından temel kurumlardır. Bu çerçevede, Türkiye ile Suriye üniversiteleri arasında çok boyutlu ve kurumsallaşmış iş birliklerinin tesisi, yalnızca akademik kapasite artışı değil; aynı zamanda toplumsal uyum, dilsel etkileşim, tarihsel bilinç ve ortak kültürel mirasın yeniden yorumlanması açısından da büyük önem taşımaktadır. Bu anlamda geleneksel kardeş üniversite protokolü modelini inşa edilmesi, ortak üniversite tesisi, ortak akademik platformlar, çift kampüs uygulamaları ve online destek altyapılarının geliştirilmesi gibi çok boyutlu stratejiler gündeme gelmektedir. Aşağıda, bu hedef doğrultusunda geliştirilebilecek somut öneriler ve sonuç başlıkları yer almaktadır.

Kurumsal Ortaklık ve Entegre Akademik Modeller *Üniversite/Diploma Denkliği ve Akreditasyon*

Üniversite/diploma denklik meselesi Suriye ve Türkiye arasında yapılacak kurumsal iş birlikleri ve ortaklıkların zeminini oluşturan en önemli konulardan birisidir. Türkiye’deki üniversitelerden mezun olan Suriyeli öğrencilerin kendi ülkelerinde yaşadığı denklik sorunları yükseköğretim planlamasının önemli bir parçası olarak ele alınmalıdır. Bu öğrencilerin diplomalarının Suriye’deki üniversiteler tarafından tanınması ve resmi süreçlerin kolaylaştırılması için özel düzenlemeler acilen yapılması gerekmektedir.

Ayrıca Türkiye’de üniversite eğitimi sürerken savaş veya başka sebeplerle Suriye’ye geri dönen öğrencilerin, eğitimlerini kaldıkları yerden sürdürebilmeleri için kurumlar arası yatay geçiş ve kredi tanıma mekanizmaları geliştirilmelidir. Bu tür uygulamalar hem akademik sürekliliği sağlayacak hem de bireysel mağduriyetleri azaltacaktır. Bu çerçevede Türkiye’deki üniversitelerde öğrenim görmekte olan Suriyeli öğrencilerin, lisans eğitimlerinin kalan kısmını kendi ülkelerindeki yükseköğretim kurumlarında tamamlamaları halinde, diplomalarının Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından tanınacağına dair özel bir düzenleme yapılması da önerilmektedir. Bu tür bir düzenleme, Suriye’ye dönüşü planlayan gençlerin Türkiye’de aldıkları eğitimin geçerliliğini teminat altına alarak, görece daha rahat bir karar verme süreci yaşamalarını sağlayacaktır. Aynı zamanda bu yaklaşım, Türkiye-Suriye akademik iş birliğini destekleyecek sembolik bir güven mekanizması işlevi görecektir. Bu bakımdan, denklik ve akreditasyon sorunlarının çözülmesi Suriye’ye geri dönüşleri olumlu yönde etkileyecektir.

AYBİR heyetiyle yapılan görüşmelerde bu konu defaatle dile getirilmiş; Suriye’deki özel üniversitelerin yasal statülerinin netleştirilmesi, kurumsallaşma süreçlerinin desteklenmesi ve akreditasyon mekanizmalarının devreye alınması yönünde çağrılar yapılmıştır. Ayrıca Türkiye ile geliştirilecek burs ve destek programlarının, bu özel kurumların daha sürdürülebilir bir yapıya kavuşmalarına katkı sunacağı da belirtilmiştir.

Kardeş Üniversite Protokolleri ve Fakülte İş Birlikleri

AYBİR heyetinin Suriye’deki saha gözlemleri, Suriye’deki üniversitelerin büyük bölümünün Türkiye’deki üniversitelerle kurumsal ilişkiler kurmaya açık olduklarını ve bu yönde somut talepler geliştirdiklerini göstermektedir. Gaziantep, Mardin Artuklu ve Sağlık Bilimleri Üniversitelerinin bölge ile yakın bir ilişkileri olduğu bilinmektedir. Bu tür ilişkilerin (özellikle Arap Dili ve Edebiyatı ve İlahiyat bölümleri olan) diğer bazı üniversitelere de teşmil edilerek “kardeş üniversite protokolü” modelinden hareketle daha derinlemesine bir akademik entegrasyon hedeflenmelidir. Türkiye ve Suriye üniversiteleri arasında imzalanacak protokoller, sadece sembolik dayanışmayı değil, çift taraflı akademik üretimi ve karşılıklı kapasite aktarımını da içerebilir. Bu kapsamda, kardeş üniversiteler arasında belirlenecek derslerin Türk üniversitelerindeki akademisyenler tarafından çevrimiçi ya da yüz yüze formatta verilmesi sağlanabilir.

Bu iş birlikleri çerçevesinde kısa vadede ortak yaz okulları, sempozyumlar, ortak tez danışmanlıkları; orta vadede ders paylaşımı ve uzaktan öğretim destekli uygulamalar; uzun vadede ise müfredat eşleştirme ve çift kampüs uygulamaları gibi daha yapısal modeller organize edilebilir. Müfredat eşleştirme yoluyla mezuniyet denkliği kolaylaştırılabilir. Türkiye'deki bazı üniversitelerin/fakültelerin (örneğin İlahiyat, Arap Dili ve Edebiyatı, Uluslararası İlişkiler, Eğitim Bilimleri) Halep ve Şam gibi merkezlerde dış kampüsler şeklinde yapılandırılması da bu ortaklığın fiziksel zeminini oluşturabilir. Bu noktada Mardin Artuklu Üniversitesi, Gaziantep Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi gibi Suriye bağlamında tedrisat tecrübesi olan devlet üniversitelerinin ve Arapça eğitime önem veren vakıf üniversitelerinin bu anlamda kısa dönemde somut adımlar atması beklenmektedir. Nitekim bu modellemeler, aynı zamanda Türkiye üniversitelerinin uluslararasılaşma stratejileriyle de uyumludur.

Ortak Üniversite ve Hibrit Eğitim Modelleri

Baas Rejimi döneminde muhalifler tarafından kontrol edilen bölgelerde kurulan özel üniversiteler yeniden yapılandırılarak Suriye'nin kuzeyinden Şam'a taşınması girişimleri acil ihtiyaç duyulan alanlardaki insan kaynağını yetiştirme konusunda önemli bir adım olarak nitelenebilir. Bu model, zaten tarihi ve kültürel bağlarla birbirine bağlı olan Türkiye ile Suriye arasında kurumsal ortaklıkla yönetilen bir üniversite kurulması açısından örnek teşkil edebilir. Kısa vadede, halihazırda faaliyette olan özel üniversitelerin kurumsal çerçeveleri desteklenerek, mevcut kampüslerde ortak dersler ve çevrim içi eğitim faaliyetleri başlatılabilir. Orta vadede, Türkiye üniversitelerinden gelecek akademik destekle hibrit eğitim sistemleri güçlendirilerek müfredat uyumu sağlanabilir. Uzun vadede ise Türkiye-Suriye ortak üniversitesi kurulması, eğitim diplomasinin kalıcı ve sürdürülebilir bir kurumsal zemine oturtulması açısından somut bir adım olarak hayata geçirilebilir. Türk üniversitelerinin Suriye'nin kuzey bölgesindeki kurumsal varlıkları ve eğitim faaliyetleri dikkate alındığında, Türkiye-Suriye ortak üniversite projesinin bu bölgede kurulmasının daha hızlı ve sürdürülebilir olacağı düşünülmektedir.

Mesleki teknik yüksekokullarının çeşitlendirilerek ihtiyaç duyulan sektörlere istihdam sağlaması Suriye'nin kalkınma öncelikli hedeflerini gerçekleştirmesine önemli bir katkı sağlayacaktır.

Bu model, sadece fiziki kampüs değil, aynı zamanda hibrit (fiziki + dijital) eğitim modeliyle de desteklenebilir. Türkiye üniversitelerindeki derslerin çevrim içi formatta Suriye üniversitelerinde eş zamanlı sunulması; açık erişimli ders materyalleri, çift dilli/alt yazılı podcast ürünleri ve sanal sınıf uygulamaları ile desteklenebilir.

Özellikle Anadolu Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi gibi açık-öğretim tecrübesi olan kurumların (özellikle teknik branşlar ve mesleki eğitim gibi konularda) ders materyallerinin Arapça tercümesi edilip Suriye yükseköğretimi için kullanıma hazır hale getirebilir.

Suriye'deki yükseköğretim kurumlarında genel olarak internet bağlantı sıkıntısı olmamakla birlikte, gerektiğinde TİKA öncülüğünde bazı üniversitelerin dijital eğitim altyapısı güçlendirilerek, uzaktan eğitimde sürdürülebilir kalite sağlanabilir.

Ortak Projeler Geliştirilmesi

Suriye'deki yükseköğretim kurumlarının en önemli sorunlarından biri olan uluslararası akreditasyon konusu bu kurumların yurtdışındaki muadilleriyle akademik iş birlikleri ve projeler geliştirilmesiyle çözüme kavuşabilir. Suriye üzerindeki yaptırımların yavaş yavaş kaldırılmasıyla birlikte ülkenin bölgesel proje ağlarına/fonlarına yeniden dahil olması gündeme gelmelidir. Suriye daha önce Erasmus+ kapsamındaki ülkeler listesinden çıkartılmıştı. Suriye'deki yükseköğretimin yeniden inşası sürecinde Ulusal Ajans, Suriye'nin yeniden AB fonlarından yararlanması için destek verebilir.

Ayrıca Suriyeli akademisyenlere ve öğrencilere proje hazırlama eğitimleri verilebilir. Bu tür etkinlikler sonucunda, Suriyeli öğretim üyeleri hem akademik kariyerleri için hem de üniversitelerindeki altyapı imkanlarının iyileştirilmesi için İslam Kalkınma Bankası ve Avrupa Birliği fonları gibi çeşitli uluslararası fonlardan yararlanabilir hale gelebilir.

Akademik Hareketlilik Programları

Tersine Akademik Göç ve Yeniden Yerleşim Programları

Türkiye’de lisans, yüksek lisans veya doktora eğitimini tamamlamış Suriyeli akademisyenlerin, Suriye’deki yeni yükseköğretim yapılarında görev almaya başlaması, akademik göçün tersine çevrilmesi bakımından dikkate değerdir. Halihazırda Suriye Dış İşleri Bakanı, Acil Durumlar ve Afet Yönetimi Bakanı ve Halep Valisi gibi birçok önemli bürokratin Türkiye’deki üniversitelerde eğitim almış olması Türkiye’nin Suriye’deki yüksek öğretime sunacağı katkının potansiyelini göstermektedir. Bu sürecin kurumsal hale getirilmesi için bir “akademik yeniden yerleşim programı” başlatılabilir. Kısa vadede, Türkiye’de eğitim almış Suriyeli akademisyenlerin danışmanlık, misafir öğretim üyeliği gibi esnek görev tanımlarıyla üniversitelerde yer almaları sağlanabilir. Orta vadede, bu kadroların kalıcı öğretim üyesi statüsüne geçmesi ve kendi bölümlerini kurarak eğitim faaliyetlerine yön vermeleri desteklenebilir. Uzun vadede ise, bu akademisyenlerin üniversite yönetiminde sorumluluk almaları ve akademik reform süreçlerinde liderlik rolü üstlenmeleri hedeflenebilir. Bu program kapsamında mezun Suriyelilerin kendi üniversitelerinde öğretim üyesi olarak görev alması, danışmanlık yapması veya yeni bölümler kurması sağlanabilir. Türkiye üniversiteleri bu kadrolara mentorluk sağlayarak akademik nitelik artırımı sürecine katkıda bulunabilir.

Akademik Değişim Programının Canlandırılması

Mevlâna Değişim Programı’nın yeniden canlandırılarak Türkiye ve Suriye üniversiteleri arasında öğrenci ve akademisyen mobilitesine kurumsal bir zemin sunabilir. Mevlâna Programı, Erasmus benzeri bir niteliğe dönüştürülerek Suriyeli ve Türk öğrencilerin bir yarıyıl karşı üniversitede eğitim alması sağlanabilir. Program kapsamında Türkiye’ye gelen belirli sayıdaki öğrenciye özel burs programları tanımlanabilir; Türkiye’den gidecek akademisyenlere ise kısa süreli misafir öğretim üyeliği pozisyonları oluşturulabilir. Bunun yanı sıra, ortak doktora danışmanlıkları, staj programları ve akademik ziyaretler organize edilerek hareketlilik kalıcı hale getirilebilir.

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) tarafından sağlanan Türkiye Bursları, önümüzdeki 3–5 yıllık dönemde özellikle Suriye bağlamındaki akademik değişim süreçlerine öncelik tanıyacak şekilde yeniden yapılandırılabilir. Suriye’den gelen öğrencilere yönelik özel kontenjanlar açılması, burs programlarının hem nicel olarak artırılması hem de tematik alanlara göre çeşitlendirilmesi bu süreci destekleyecektir. Nitekim SETA tarafından yayımlanan *Uluslararası Öğrencilerin Türkiye’ye Katkıları* başlıklı rapora göre, 2024 yılı itibarıyla Türkiye’de öğrenim gören 60.750 Suriyeli öğrenci bulunmaktadır. Bu öğrenciler, Türkiye’deki akademik birikimden faydalanan bir kuşak olarak Suriye’de yeniden inşa sürecine katkı sunabilecek potansiyele sahiptir. Bu potansiyelin değerlendirilmesi için, Türkiye’de eğitimini sürdüren Suriyeli öğrencilerin ülkelerine dönerek lisans eğitimlerini tamamlamaları halinde, YÖK tarafından bu diplomaların otomatik olarak tanınacağına dair bir düzenleme yapılması elzemdir. Bu durum, gençlerin Türkiye’de geçirdikleri yılların eğitimsel karşılığını güvence altına alacak ve ülkelerine dönüşlerini teşvik edecektir.

Bu bağlamda, Türkiye’deki Suriyeli öğrencilere yönelik “eğitim yönetimi”, “kamu politikaları”, “liderlik” ve “kurumsal inşa” gibi alanlarda özel sertifika programları veya yandal imkânları sunulması, bu öğrencilerin ülkelerine dönüşlerinde daha nitelikli roller üstlenmelerini mümkün kılacaktır. Söz konusu programlar, özellikle mezuniyet sonrası yeniden yerleşim ve istihdam projeleriyle entegre edildiğinde, akademik değişim programlarının etki düzeyi daha da artırılabilir. Ayrıca TÜBİTAK ve YÖK gibi kurumların Türkiye-Suriye akademik iş birliklerine yönelik özel fonlar oluşturması, sadece öğrenci hareketliliğini değil, ortak araştırma projelerini ve akademik üretimi de teşvik edecektir.

Dil Öğretimi, Kültürel Diplomasi ve Ortak Sertifika Programları

Arapça-Türkçe Dil Öğrenim Merkezleri

Dil eğitimi, akademik iş birliğinin en temel taşıdır. Bu bağlamda Özgür Halep, İdlip ve Şam gibi merkezlerde Arapça-Türkçe dil öğrenim merkezleri kurulabilir. Kısa vadede, yaz dönemlerinde kısa süreli dil kursları ve takviye ders programları başlatılabilir. Orta vadede, yıl boyunca hizmet veren sürekli dil öğretim merkezlerinin üniversite bünyesinde kurumsallaşması sağlanabilir. Uzun vadede ise, bu merkezlerin resmi dil eğitimi kurumlarına dönüşerek öğretmen yetiştirme ve müfredat geliştirme kapasiteleri artırılabilir.

YTB ve Türkiye Maarif Vakfı'nın öncülük edeceği bu merkezler, sadece dil öğretimi değil, aynı zamanda kültürel entegrasyonun sağlanması açısından da önemlidir. Bu bağlamda üniversitelerin kurumsal yapısı içinde kurulacak dil öğretim merkezlerine Türkiye'den gelen öğrencilere Arapça eğitimi, benzer şekilde Suriyeli öğrencilere de Türkiye'de Türkçe eğitimi verilebilir. Türkiye'de eğitim görmüş ve Türkçe öğrenmiş Suriyeli öğrencilere de ülkelerine döndüklerinde Türkçe diliyle olan bağlarını canlı tutmaları bu merkezler tarafından sağlanmış olur. Bu kapsamda görüşülen üniversiteler (özellikle Halep ve Şam üniversiteleri), yaz dönemlerinde Türk ve diğer uluslararası öğrenciler için açılacak Arapça kurslarına oldukça olumlu yaklaşmaktadır. Hatta bu dönemlerde üniversiteye ait yurt ve barınma imkânlarının kullanıma açılacağı ifade edilmiştir. Bu tür olanaklar, Türkiye'den gelecek öğrencilerin katılımını teşvik edecek önemli bir destek unsuru olarak değerlendirilmektedir.

Diğer taraftan iç savaş sebebiyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan ve son 10 yılını Türkiye'de geçiren mülteciler ve onların Türkiye'de yetişen çocukları düşünüldüğü birkaç milyon Türkçe konuşan Suriyeliden bahsedilebilir. Bu göçmenlerden Suriye'ye dönenlerin Türkçeyi unutmamaları için Suriye'deki ortaöğretim kurumlarında Türkçenin seçmeli yabancı dil dersi olarak müfredata eklenmesi sağlanmalıdır.

Türkoloji Bölümleri ve Kültürel Alanlar

Halep, Hama, Humus, Lazkiye ve Şam gibi merkezlerde Türkoloji bölümlerinin açılması, iki ülke arasındaki tarihsel ve entelektüel bağları güçlendirebilir. Rejim döneminde kapatılmış olan Türk dili bölümlerinin yeniden açılması; Türkiye'deki üniversitelerden gönderilecek öğretim üyeleri ile desteklenebilir. Yunus Emre Enstitüsünün Suriye'de açılacak Türkoloji/Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerine öğretim elemanı gönderebilir. Açılacak bu bölümler hem dil öğretimi hem de iki halk arasındaki kültürel diplomasi bağlamında önemli bir misyonun sürekliliğini sağlayabilir. Ayrıca, Türk Dili ve Türkoloji bölümleri, özellikle Türkiye'de ilköğretim ve ortaöğretim seviyesinde eğitim almış Suriyeli öğrenciler için, ülkelerine döndüklerinde lisans düzeyinde eğitim alabilecekleri nitelikli bir akademik alan oluşturacaktır. Bu bağlamda Suriye üniversitelerinde kurulacak Türk Dili ve Türkoloji bölümlerine ilaveten, Yunus Emre Enstitüsü ve Türkiye Maarif Vakfı gibi kurumların Türkçe kurslarını sürdürmeleri kritik önemdedir.

Bu bölümlerden mezun olacak öğrenciler, YEE ve Maarif Vakfı'nın yürüttüğü kurslarda yerel okutman olarak istihdam edilerek hem nitelikli insan kaynağına katkı sunabilir hem de eğitimin yerelleşmesini sağlayabilir. Bu çabalar aynı zamanda Türkiye'de öğrenim hayatı boyunca Türkçeye aşina olmuş on binlerce Suriyelinin, ülkelerine döndükten sonra Türkçeyle olan bağlarını korumalarına imkân tanıyacaktır.

Ortak Sertifika Programları ve Yaz Okulları

Türkiye ve Suriye üniversiteleri arasında disiplinler arası ortak sertifika programları ve yaz okulları düzenlenerek kısa süreli uzmanlaşma alanları oluşturulabilir. Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri, kriz sonrası toplum inşası, Arap-Türk ilişkilerini güçlendirecek farklı bilim dallarında düzenlenecek bu programlar, genç akademisyenler için önemli fırsatlar sunabilir.

Suriye'deki Yükseköğretim (idari/akademik) personeli için Türkiye'de/Suriye'de yüz yüze ya da çevrimiçi "Eğitim Yönetimi" vb. alanlarda eğitim verilebilir, böylece Suriyeli genç akademisyenlerin ve üniversitedeki idarecilerin mesleki/akademik gelişimleri desteklenebilir. Uzaktan veya hibrit formatta organize edilecek bu tür etkinlikler, kurumsal hafızanın oluşmasına da katkı sunmada önemli bir yere sahiptir.

Ortak Tarih ve Kültürel Miras Üzerine Akademik İş Birlikleri

Osmanlı Araştırmaları Merkezleri

Halep ve Şam Üniversiteleri bünyesinde kurulacak Osmanlı Araştırmaları Merkezleri, arşiv belgelerinin dijitalleştirilmesi, arşiv belgelerinin ve yazma eserlerin ortak incelenmesi ve Osmanlı dönemi sosyo-politik yapılarının akademik olarak ele alınması açısından öncü rol oynayacaktır. Suriye üniversitelerindeki (özellikle edebiyat ve tarih alanındaki) akademisyenler yazma eserlerin incelenmesi konusunda uzman ihtiyacına vurgu yapmış, bu konularda ortak projelere ve değişim/staj programlarına dikkat çekmiştir. IRCICA, TİKA, Türk Tarih Kurumu ve Türkiye üniversitelerinin tarih bölümleri bu merkezlerin kurulmasına doğrudan katkı sunabilir. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Yazma Eserler Kurumu gibi kurumlar Suriye kökenli edebiyat ve tarih bölümü mezunlarına belirli sayıda stajyerlik imkânı oluşturabilir.

Envanter Çalışmaları: Selçuklu ve Osmanlı Mirası

Suriye'nin Halep, Şam ve Hama gibi kentlerinde yer alan Selçuklu ve Osmanlı dönemine ait kültürel miras kapsamındaki eserlerin belgelenmesi, Türkiye ile ortak yürütülecek kültürel miras projeleri için stratejik bir başlangıç olacaktır. Mimari yapılar, mezar taşları, yazma eserler ve vakıf kayıtlarının belgelenmesi hem akademik arkeoloji hem de kültürel diplomasi'nin kapsamını genişletebilir. Ayrıca bu envanter çalışması IRCICA tarafından projelendirilebilir.

Suriye'deki iç savaş sürecinde ülkedeki kültürel mirasın da zarar gördüğü dikkate alınırsa kadı/mahkeme sicillerinden, Suriye'deki vakıfların vakfiye metinlerine ve çeşitli mülk tapularına kadar ciddi bir arşiv eksikliği kendisini göstermektedir. Devlet arşivleri genel müdürlüğü, Yazma Eserler Kurumu, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü gibi kurumların yapacağı iş birliği protokolleri bu kapsamda önemli olacaktır.

SONUÇ

İslam Ülkeleri Akademisyen ve Yazarlar Birliği (AYBİR) tarafından 10–16 Mayıs 2025 tarihleri arasında gerçekleştirilen saha ziyareti, Suriye’de rejim sonrası yükseköğretimin yeniden yapılanma sürecine yönelik doğrudan gözlem, istişare ve stratejik ortaklık geliştirme çabalarının bir parçası olarak icra edilmiştir. Heyet, bu süreçte Halep, Azez, İdlip ve Şam şehirlerinde faaliyet gösteren yükseköğretim kurumlarını yerinde ziyaret etmiş, üniversite rektörleri, fakülte yöneticileri, yerel akademisyenler, yüksek öğretimden sorumlu bürokratlar, Yükseköğretim Bakanı ve bakanlıkta görev alan yetkilileri ile görüşmeler gerçekleştirmiştir.

AYBİR heyeti, saha çalışması sürecinde Suriye’nin kuzey ve orta bölgelerinde bulunan çok sayıda yükseköğretim kurumunu ziyaret ederek, mevcut kapasite sorunları, akademik gelişim ihtiyaçları ve kurumsal iş birliği alanları üzerine detaylı temaslarda bulunmuştur. Üniversite yönetimleriyle yapılan görüşmelerde en çok öne çıkan ihtiyaçlar; altyapı yetersizlikleri, akademik personel eksikliği, uluslararası tanınırlık sorunları ve Türkiye ile ortak eğitim projeleri geliştirme talepleri olmuştur. Ayrıca Osmanlı mirasına yönelik ortak envanter çalışmaları, Türkoloji bölümlerinin yeniden açılması, Arapça-Türkçe dil eğitimi merkezlerinin kurulması ve lisansüstü öğrencilere akademik destek beklentisi gibi çok sayıda öneri ve talep gündeme getirilmiştir. Benzer şekilde, Türkiye’de üniversite öğrenimine devam eden Suriyeli öğrencilerin lisans eğitimlerinin kalan kısmını kendi ülkelerindeki yükseköğretim kurumlarında tamamlamaları durumunda, bu diplomaların Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından tanınacağına dair özel bir düzenleme yapılması önerilmektedir. Böyle bir düzenlemeyle, hem Suriyeli öğrenciler maddi ve manevi emeklerinin boşa gitmeyeceğini görecektir, hem de gönüllü geri dönüş süreçlerini teşvik edecektir.

Bu durum Suriyeli gençlerin gönül rahatlığıyla ülkelerine dönmelerine katkı sağlayacaktır. Aynı zamanda bu yaklaşım, iki ülke arasında karşılıklı akademik güven inşası açısından da sembolik ve stratejik bir adım teşkil edecektir. Bu ziyaretlerin sonucunda, AYBİR heyeti tarafından hazırlanan değerlendirme raporu hem mevcut durumu belgeleyen hem de geleceğe dönük somut politika önerileri sunan bir içerikle şekillenmiştir. Söz konusu öneriler, daha sonra Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından kamuoyuna duyurulan uluslararası akademik iş birliği hedefleriyle örtüşmekte; saha gözlemleri, kurumlarla yapılan istişareler ve somut taleplerle desteklenmektedir. Özellikle Mevlâna değişim programlarının aktif hale getirilmesi, dil öğrenim merkezleri kurulması, akademik yeniden yerleşim programlarının başlatılması, ortak Osmanlı Araştırma Merkezlerinin tesis edilmesi ve TİKA öncülüğünde internet altyapısının geliştirilmesi gibi başlıklar doğrudan uygulanabilir potansiyele sahiptir. Benzer şekilde, Suriye'deki Bakalorya Sınav sisteminin iyileştirilmesi için ÖSYM'nin tecrübesinin Suriyeli yetkililerle paylaşılması yerinde olacaktır.

TİKA, Yunus Emre Enstitüsü, Türkiye Maarif Vakfı, ve IRCICA gibi kurumların destekleri önemli olmakla birlikte Türkiye merkezli sivil toplum kuruluşların ilgi alanlarına giren faaliyetleri desteklenmesi yerinde olacaktır. Örneğin, Suriye yükseköğretimindeki ihtiyaç alanlarından birisi olan öğrenci yurtlarından az hasarlı olan veya bakıma ihtiyaç duyan bir kısmının Türkiye'deki STK'lar tarafından tadilat ve tamirat süreçlerinin yapılması mümkündür. Bu çerçevede orta vadede yurtların en azından bir kısmının elektrik ve su altyapısının yenilenmesi, güneş enerjisi ya da jeneratörle desteklenmesi, ortak çalışma salonlarının yapılması ve öğrenciler için barınma şartlarının iyileştirilmesi büyük önem arz etmektedir.

Suriye'deki üniversite yönetimlerinin dile getirdiği, Osmanlı-Selçuklu mirasına dair envanter çalışmalarının yapılması, dil (Arapça) eğitimi ve akademik iş birlikleri gibi alanlarda yukarıda zikredilen kurumlarla eşgüdümlü projeler geliştirilmesi, Türkiye ile yeni Suriye arasındaki toplumsal birlik ve beraberliğin sağlanarak çevre ülkelere barış temelli bir ilişki ağını kalıcı hale getirecektir.

Sonuç olarak, AYBİR heyetinin saha ziyareti, yalnızca gözlemsel değil, aynı zamanda uygulamaya yönelik veri ve önerilerle donanmış bir yükseköğretim diploması girişimi olarak değerlendirilebilir. Bu sürecin devamlılığı, Türkiye-Suriye ilişkilerinde eğitim temelli bir restorasyon ve karşılıklı kalkınma vizyonunun inşasına önemli katkı sağlayabilir. Bu sürecin devamlılığı, Türkiye-Suriye ilişkilerinde eğitim temelli bir restorasyon ve karşılıklı kalkınma vizyonunun inşasına önemli katkı sağlayabilir. Nitekim AYBİR'in saha ziyareti, YÖK heyetinin gerçekleştirdiği temaslar, Şam'a Türkiye tarafından eğitim müşavirinin atanması ve Maarif Vakfı ile Yunus Emre Enstitüsü gibi kurumların Suriye temsilciliklerini aktif hale getirmesi, önümüzdeki dönemde yükseköğretim alanında kurumsal düzeyde daha derin iş birliklerinin habercisi niteliğindedir. Bu kurumsallaşma, yalnızca ikili akademik ilişkileri değil, aynı zamanda ortak burs programları, öğretim elemanı değişimi ve müfredat eşleştirmesi gibi yapısal projeleri de teşvik edebilecek bir zemin sunmaktadır. Özellikle Suriye yükseköğretimine yönelik kalkınma projelerinde, Türkiye ve Suriyeli akademisyenlerin eş-yürütücülüğünde İslam Kalkınma Bankası gibi çok taraflı fonlardan yararlanılması, akademik kapasitenin güçlendirilmesi açısından stratejik bir potansiyel barındırmaktadır. Ayrıca, bu akademik iş birliklerinin yalnızca Türk ve Suriyeli öğrenci/akademisyenlerle sınırlı tutulmayarak, İslam dünyasından ve Batılı ülkelere üniversitelerin dahil olacağı çok taraflı ortaklıklara dönüştürülmesi, Suriyeli üniversitelerin uluslararası akreditasyon süreçlerini hızlandıracaktır. Bu tür açılımlar, Avrupa Birliği'nin Erasmus+ gibi uluslararası eğitim fonlarının kullanılması için de önemli bir temel teşkil edebilir. Sonuç olarak, yükseköğretim üzerinden kurulacak bu stratejik entegrasyon, sadece bilgi transferini değil, aynı zamanda bölgesel barışın ve entelektüel dayanışmanın kurumsal temellerini güçlendirecektir.

Bu çerçevede, Suriye'ye yönelik uluslararası yaptırımların kademeli olarak kaldırılmasının, yükseköğretim alanında dışa açılımı hızlandıracığı öngörülmektedir. Özellikle ABD ve AB kaynaklı finansal ve teknolojik yaptırımların gevşetilmesi, üniversitelerin bilimsel yayın veri tabanlarına (örn. Scopus, Web of Science) erişimini artıracak, akademik dijital altyapı yatırımlarına dış destek gelmesini kolaylaştıracaktır. Aynı zamanda uluslararası akademik iş birliklerinde yaşanan vize kısıtlamaları ve fon erişimi problemlerinin azalması, Suriyeli üniversitelerin küresel akreditasyon süreçlerine dâhil olma ihtimalini güçlendirecektir. Bu gelişme, yükseköğretimde hem içerik kalitesini hem de öğretim üyelerinin uluslararası yayın performanslarını doğrudan etkileyecektir.

Yaptırımların kalkması ayrıca üniversitelerin donanım, laboratuvar ve çevrimiçi öğrenme sistemleri gibi teknik ihtiyaçlarını dış kaynaklarla karşılamasını da mümkün kılacaktır. Dolayısıyla yaptırım rejiminin gevşetilmesi, sadece ekonomik anlamda değil, aynı zamanda bilgi üretimi ve akademik dolaşım bağlamında da stratejik bir açılım yaratacaktır.

Öte yandan, Suriye'nin kuzeyinde ve rejim sonrası bölgelerde güvenlik ve asayiş ortamının sağlanması, yükseköğretim kurumlarının sürdürülebilirliği açısından yaşamsal önemdedir. Türkiye'nin yürüttüğü “terörsüz Türkiye” güvenlik yaklaşımının sınır ötesi etkileri, bölgede silah bırakma çağrılarının artması, milis yapıların etkisizleştirilmesi ve üniversite kampüslerinin çatışmalardan arındırılması sürecine doğrudan katkı sağlamaktadır. Güvenliğin sağlandığı bölgelerde öğrenci devamlılığı artmakta, öğretim üyeleri kampüslerine dönebilmekte ve ders programları kesintisiz biçimde yürütülebilmektedir. Aynı zamanda güvenlik ortamının sağlanması, uluslararası fon sağlayıcıların ve akademik iş birliği kuruluşlarının bölgeye yatırım yapma konusundaki çekincelerini de azaltmaktadır. Nitekim üniversitelerin fiziki altyapısının yeniden inşası, akademik yayın üretiminin artırılması ve uluslararası öğrenci kabulünün başlaması, güvenli kampüslerin oluşturulmasına doğrudan bağlıdır. Bu nedenle, güvenlik ve asayişin tesisi, yükseköğretimin kurumsallaşmasında temel bir önkoşul olarak değerlendirilmelidir.

**İSLAM ÜLKELERİ AKADEMİSYEN VE YAZARLAR BİRLİĞİ
(AYBİR)
SURİYE YÜKSEKÖĞRETİM RAPORU**



İSLAM ÜLKELERİ AKADEMİSYENLER VE YAZARLAR BİRLİĞİ
ACADEMICS AND AUTHORS ASSOCIATION OF ISLAMIC COUNTRIES
اتحاد الأكاديميين والكتاب للعالم الإسلامي